

ŠTÁTNÝ ARCHÍV V BYTČI

HRÁDOCKÉ PANSTVO
/1287/ - 1851

INVENTÁR

Bytča 1975

Eva Jakubičková

Štátny archív v Bytči

Podľa listinných predošv hrad v Liptovskom Hrádku jestvoval v roku 1341. K príslušnému panstvu patrili nasledujúce obce : Boda, Kovalovo, Rybe, Ilčovo, Kráľova Lehota, Liptovská Lúčna, Liptovská Teplica, Liptovský Hrádek, Malá Lehota, Ploštín, Vrbica a Východná.

Hrad a panstvo vlastnili striedavo tieto majitelia : Pongráčov /1368-1374/, panovník /1374-1433/, Ladislav Rikolt /1433/, Peter Kurovský /1433-1464/, Pongráčovi /1464-1468/, Matej Frank, Tomáš Hrozy, Ján Záporák /1479-1527/, Janovít Pekry /1527/, Balasovci /1554-1601/ a Oskrcišovci /1624-1704/.

V roku 1731 odkúpil Hrádké panstvo od posledných majiteľov Hradná kráľovská komora. V Liptovskom Hrádku vznikol komorský úrad a šele ktorého stal prefekt. Osemtych personál tvorili provisor, p y nástupca, per**HRÁDOCKÉ PANSTVO** a šiesti majitelia. Hrádké komorné panstvo jestvovalo do roku 1851, kedy sprá jeho majetkov prevzal kráľovský hrad v Liptovskom Hrádku.

/ 1287 / - 1851

Zamestnané poloha panstva, majetky lesov, pastvín a pozemkov a státek pašonohopodnikovej pôdy určovali charakter hospodárstva na to došti. Obyvateľstvo sa zaoberalo chovom dobytka, rýbami, pľ stivom, ale predovšetkým prírodnými v lesoch. Lesníctvo a chov dobytka hlavné zdroje príjmov a hlavné odvetvy hospodárstva. Na Hrádké komorné panstvo bolo vyčlenené 100000 akrov lesa. Na rok 1796. Bola to vlastne prvá lesnícka škola na Slovensku a v Hradku vtedy. V 18. storočí, ktoré posuďovali naj početnejšie príjmy nej výroby, ktoré súvisia s ťažbou lesovej rudy. Na Hrádké komorné panstvo bola od roku 1792 vyčlenená 100000 akrov lesa a v rokoch 1803-1816 bola uvedená do činnosti lesníckych.

INVENTÁR

Staršia časť písomností Hrádkého panstva súvisí s príslušným, čo vypovedá v súvislosti lesného riadenia v Liptovskom Hrádku. V marci 1821. Pri čom šlo o novú knihu so starými spismi a s tým súvisí sa zachovali s materiálom Hrádkého panstva len fragmenty. Súto panstvá sa z epísk a pamätných kníh prefekta, pľ majiteľov lesného úradu, majetkovoprávných písomností, správných a hospodárskych a účtovných kníh.

Bytča 1975

Eva Jakubičková

Ú v o d

Podľa listinných prameňov hrad v Liptovskom Hrádku jestvoval už v roku 1341. K príslušnému panstvu patrili nasledujúce obce : Boca, Dovalovo, Hybe, Ilanovo, Kráľova Lehota, Liptovská Kokava, Liptovská Teplička, Liptovský Hrádok, Malužiná, Ploštín, Vrbica a Východná.

Hrad a panstvo vlastnili striedavo tieto majitelia : Pongrácovci /1368-1374/, panovník /1374-1433/, Ladislav Rikolfi /1435/, Peter Komorovský /1450-1464/, Pongrácovci /1464-1468/, Matej Trnka, Tomáš Tarczy, Ján Zápoľský /1479-1527/, Ľudovít Pekry /1553/, Balassevci /1554-1601/ a Ostrosičovci /1624-1704/.

V roku 1731 odkúpil^á Hrádocké panstvo od posledných majiteľov Uhorská kráľovská komora. V Liptovskom Hrádku vznikol komorský úrad, na čele ktorého stál prefekt. Ostatný personál tvorili provizor, právny zástupca, perceptor, geometer, lesmajstri, lesníci a ďalší zamestnanci. Hrádocké komorné panstvo jestvovalo do roku 1851, kedy správu jeho majetkov prevzal Lesný úrad v Liptovskom Hrádku.

Zemepisná poloha panstva, množstvo lesov, pastvín a pomerný nedostatok poľnohospodárskej pôdy určovali charakter hospodárenia na tomto území. Obyvateľstvo sa zaoberalo chovom dobytka, remeslami, pltníctvom, ale predovšetkým prácami v lesoch. Lesníctvo a drevárstvo tu bolo hlavným zdrojom obživy a súčasne najdôležitejším hospodárskym odvetvím. Na hrádokej ľudovej škole vyučovalo sa aj lesníctvo a to už od roku 1796. Bola to vlastne prvá lesnícka škola na Slovensku a v Uhorsku vôbec. Už v 18. stor. možno pozorovať aj počiatky priemyselnej výroby, ktoré súvisia s ťažbou železnej rudy. Na hrádockom panstve bola od roku 1792 vysoká pec a v rokoch 1805-1816 bola uvedená do činnosti železiareň.

Staršiu časť písomností Hrádockého panstva zničil požiar, ktorý vypukol v skladišti Lesného riaditeľstva v Liptovskom Hrádku dňa 18. marca 1921. Pri ňom zhorelo osem skríň so starým archívom a z tejto príčiny sa zachovali z materiálov Hrádockého panstva len fragmenty. Tieto pozostávajú zo spisov a pomocných kníh prefekta, písomností Lesného úradu, majetkovoprávných písomností, správnej a hospodárskej agendy a účtovných kníh.

Písomný materiál Hrádockého panstva prevzal Štátny archív v Bytči v roku 1956 spolu aj s registratúrou hrádockého Riaditeľstva štát-

I

- A. Prefekt
 - a. Pomocné knihy
 - b. Spisy
- B. Písomnosti Lesného úradu hrádockého panstva

II

- A. Majetkovoprávne písomnosti
- B. Písomnosti o správe a hospodárstve
 - a. Osobné veci zamestnancov
 - b. Prenájom a inventáre
 - c. Stavebno-technické záležitosti
 - d. Lesné záležitosti
 - e. Patronátna agenda
- C. Účtovný materiál
 - a. Knihy :
 1. Hlavné knihy
 2. Denníky
 3. Pokladničné knihy
 4. Knihy účtovnej evidencie
 - b. Účty

nych lesov. Z nej boli dodatočne vyčlenené písomnosti Hrádockého panstva, ktoré vytvárajú samostatný fond.

O pôvodnej manipulácii možno hovoriť len pokiaľ ide o písomnosti prefekta a Lesného úradu, ktoré sú signované a pozostávajú z vecných skupín. Pre tieto sa pôvodná manipulácia ponechala. Ostatný materiál bol prevažne nesignovaný a nejavil sa v ňom určitý pevný systém usporiadania. Táto časť fondu bola preto usporiadaná podľa bežne uplatňovaného spôsobu pre feudálne panstvá.

Písomnosti sa teda rozčleňujú na dve časti, ktoré sa ďalej delia na skupiny a podskupiny. Prvá časť obsahuje spisy prefekta a agendu Lesného úradu.

Písomnosti prefekta tvoria predovšetkým odpisy panovníckych a župných listín, týkajúce sa regálnych práv, hraničných sporov a árendovania pôdy. Časť dokladov tejto skupiny sa týka záležitostí poddaných, napr. výpomoc obilím a pôžičky siatín poddaným, odpor poddaných proti urbárskej regulácii a záležitosti neokolónov. Značnú časť prefektorátnej agendy predstavujú výnosy a obežníky Uhorskej kráľovskej komory a korešpondencia prefekta.

Agenda Lesného úradu obsahuje výkazy o ťažbe a odpredaji dreva, mzdové výkazy lesných robotníkov, povoľovanie poľovačky, poplatky za odstrel zveri, hlásenia o škodách spôsobených požiarmi a povodňami, ako aj rozpočty stavebných a melioračných prác.

Druhú časť fondu tvoria tieto skupiny: A. Majetkovoprávne písomnosti, B. Písomnosti o správe a hospodárstve, C. Účtovný materiál.

V prvej skupine prevládajú najmä hraničné spory panstva s Muránskym panstvom a s niektorými zemianskymi rodinami.

Druhá skupina sa delí na niekoľko podskupín a to : a. Osobné veci zamestnancov. b. Prenájom a inventáre. c. Stavebno-technické záležitosti. d. Lesné záležitosti. e. Patronátna agenda.

Inventárnu jednotku tvorí vecná skupina, prípadne jednotlivina v rámci jedného alebo viacerých rokov, pri účtovnom materiáli účtovná kniha a ročník spisov. Vzhľadom nato, že prevažná časť materiálu je nesignovaná alebo signovaná nepravidelne, uvádza sa číselné rohpätie len pri skupinách s pravidelným signovaním.

Písomnosti Hrádockého panstva poskytujú doklady o minulosti lesov, lesného výskumu a železiarstva na území Hrádockého panstva. Materiál možno využiť i k dejinám miestopisným.

K inventáru pripojujeme spoločný menný, miestny a vecný ukazovateľ.

Inventár vypracovala v r.1975 samostatná odborná archivárka E. Jakubičková.

A. P r e f e k t

a. Pomocné knihy

1 Vecný index 1763 - 1774

2 Vecný index 1766 - 1784

3 Vecný index 1803

4 Vecný index 1807 - 1808

5 Vecný index 1818

b. Spisy

6 20 - 53 1785 1

Výnosy Uhorskej kráľovskej komory o falšovaní tovaru, prícho-
chode cudzincov na územie Uhorska a ich evidencii, obehu
cudzích peňazí, trhových a obchodných cenách, expedícií
a frankovaní poštových zásielok, nákladnej dopravy a vy-
plácaní penzií zamestnancom. Výnos Jozefa II. o vzoroch
a užívaní bankoviek. Korešpondencia prefekta s Uhorskou
kráľovskou komorou.

7 28 - 64 1785

Prenájom panského mlyna v Ružomberku a škody na majetku
árendátora, zapríčinené požiarom. Správa o neúrode spôso-
benej dlhotrvajúcimi mrazmi. Výpomoc obilím pre chudobných
poddaných. Licitácia prenájmu panských regálnych práv. Na-
riadenie o súpise neokolónov a ich regulácia. Pokyny pre
pestovanie hodvábnika a výrobu hodvábu. Správa o revízií
panských lesov. Protesty poddaných z Bieleho Potoka, Lud-
rovej a Vlkolinca proti urbárskej regulácii. Návodý k pre-
meriavaniu chotárov obcí s vyznačením pólí a lúk. Súpisý
platov a naturálií zamestnancov. Pôžička siatín od panstva

obyvateľom Kráľovej Lehoty. Relácie panského geometra o meračských prácach.

8 114 - 912 1799

Spory Likavsko - hrádockého panstva s rodinou Szentiványi vo veci držby pozemkov a stavby mlyna pri Liptovskej Porúbke.

9 1 - 19 1851

Nariadenie cisára Františka Jozefa o tabakovom monopole. Korešpondencia prefekta v majetkovoprávných, hospodárskych, finančných a organizačných záležitostiach.

B. A g e n d a L e s n é h o ú r a d u H r á d o c k é h o p a n s t v a

10 313 - 509 1801-1846 2-5

Inštrukcia pre činnosť a pôsobnosť vrchného lesného inšpektora. Patent Františka I. o obehu peňazí a užívaní bankoviek a kovových mincí. Kópia listu francúzskeho generála Gudeina adresovaná Bratislavskej župe vo veci prechodu francúzskych vojakov cez Bratislavu. Dohoda lesného úradu s obyvateľmi obce Liptovská Kokava ohľadne furmanky uhlia a dreva. Žiadosti lesných robotníkov o prídely obilia a iných poľnohospodárskych plodín. Výkazy miezd lesných robotníkov. Informácie o výskyte cholery. Ťažba a odpredaj dreva. Súpisy javorov a klenov v jednotlivých revíroch panstva. Hlásenia o škodách spôsobených požiarmi a povodňami. Stanovenie poplatkov za odstrel zveri. Povoľovanie a zákaz poľovačky. Nové vymernie hraníc medzi obcou Hybe a obcami Dovalovo, Liptovská Kokava a Východná. Stavebné práce v obvode lesného úradu. Výkazy a rozpočty melioračných prác.

II

A. M a j e t k o v o p r á v n e p í s o m n o s t i

- 11 1 - 146 /1287/-1799 6
Hraničné spory medzi Hrádckým panstvom a majetkami rodín Révay a Jesenský.
- 12 1609-1856
Kópie panovníckych a župných listín a mandátov v majetkovo-právnych záležitostiach panstva. Ohodnotenie a inventárny súpis hradu v Liptovskom Hrádku.
- 13 1636-1761 7
Hraničné spory medzi Hrádckým a Oravským panstvom, najmä vo veci stanovenia hraníc medzi obcami Kľačany a Stankovany. Spor medzi urbarialistami obce ^{Nižná} Boca a Liptovskou župou ohľadne práva ťažby kovov. Popis lesov patriacich Hrádckému panstvu.
- 14 1768-1842
Nové vymeračovanie hraníc medzi Hrádckým panstvom a majetkami rodiny Pottornyay. Odpis listiny Františka II., ktorou udeľuje Liptovskému Hrádku trhové privilégium. Potvrdenie tohto trhového privilégia Liptovskému Hrádku Liptovskou župou. Majetkovoprávne a hraničné spory medzi Hrádckým a Muránskym panstvom. Prinavrátenie niektorých území, najmä lúk v Ľubochnianskom údolí Muránskeho panstva.
- 15 1803-1804
Majetkovoprávne a hraničné transakcie Hrádckého panstva s rodinami Szentiványi a Pottornyay.
- B. P í s o m n o s t i o s p r á v e a h o s p o d á r s t v e
- a. Osobné veci
- 16 1763-1850 8
Služobné prisahy zamestnancov Komorného panstva.
- b. Prenájom a inventáre

- 17 1 - 5 1760
Súpisy produkcie pivovarov na Orave. Ohodnotenie a inventárny súpis pivovaru vo Veličnej.
- 18 6 - 41 1844
Zmluvy o prenájme hostincov a mlynov.
- c. Lesné záležitosti
- 19 1765 9
Inštrukcia baróna Andrássoho o zachovávaní poriadkov v lesoch.
- 20 1769
Inštrukcie prefekta adresované richtárom Hrádockého panstva, o dodržiavaní opatrení, ktoré majú zabrániť vzniku požiarov v lesoch.
- 21 1809
Hlásenia o škodách spôsobených zbójníkmi v revíri na Kolesárkach.
- 22
Terénna mapa lesov v chotároch obcí Liptovská Osada a Liptovská Lúžna.
Michal Komora, 1831, rkp., kolor., 54 x 42 cm, čiast.poškodená.
- 23
Geometrický plán lesov v chotároch obcí Liptovská Osada a Liptovská Lúžna, kópia.
Theonest Hattwig, 1821, rkp., kolor., 68 x 61,5 cm, zachovalá.
- 24
Geometrický plán lesov Hrádockého panstva, kópia.
Ján Oderský, 1821, rkp., kolor., 59 x 50 cm, čiast.poškodená.
- d. Stavebné záležitosti
- 25 1784-1807
Rozpočty stavebno-technických prác na vodných zariadeniach
- 8

na Váhu a rieke Belej. Rozpočet a normálová kalkulácia na stavbu pily v Ľubochni. Technické plány vodných zariadení. Rozpočty murárskych prác a stavebného materiálu na stavbách obytných budov v Malužinej a vo Východnej. Korespondencia v stavebných a hospodárskych záležitostiach.

26 1799

Správa geometra Jána Podhorského o premiestnení a prestavbe cesty vedúcej cez údolie Korytnica. Žiadosť poddaných obcí Liptovské Revúce, Liptovská Osada a Liptovská Lúžna o ponechanie cesty na pôvodnom mieste.

e. Patronátna agenda

27 1779

Dohoda o zámene pozemkov medzi farárom z Paludze a obyvateľmi obce Liptovská Mara.

28 1823-1824

Poskytovanie dreva farám a školám z titulu patronátneho práva. Dotácie škôl v Lúčkach a v Ružomberku.

29 1825

Správa o kanonickej vizitácii fary v Stankovanoch.

C. Účtovný materiál

a. Knihy

1. Hlavné knihy

30 Hlavná kniha 1805-1806

31 Hlavná kniha 1838-1839

2. Účtovné denníky

32 Účtovný denník 1805-1806

33 Účtovný denník 1833-1836

3. Pokladničné knihy. Kvitancie.

34 Kniha skontra prefekta 1797-1798

35 Kniha skontra prefekta 1799

36 Kniha skontra prefekta 1800

37 Kniha skontra prefekta 1801

38 Kniha skontra prefekta 1802

39 Kniha skontra prefekta 1803

4. Knihy účtovnej evidencie

40 Kniha peňažných účtov 1807-1808

41 Kniha peňažných účtov 1811

42 Kniha peňažných účtov 1815-1816

43 Kniha peňažných účtov 1820-1821

44 Kniha peňažných účtov 1822

b. Účty

45 1798-1799 10

Prehľady finančných a materiálnych účtov železiarskeho podnikania v Malužinej. Mzdové výkazy. Kvitancie.

46 1799-1800

Finančné a materiálne účty. Mzdové výkazy a podkladový materiál k mzdovým výkazom. Výdavkové a príjmové doklady. Kvitancie.

- 47 1800
Mzdové výkazy. Výkaz prídelov naturálií pre zamestnancov.
Výdavkové a príjmové doklady. Kvitancie.
- 48 1847-1848
Výkazy daňových reštancií. Perceptorské účty. Výkazy aktív
a pasív. Mzdové výkazy.
- 49 1849
Mzdové výkazy. Podklady k mzdovým výkazom.
- 50 1850
Mzdové výkazy. Podklady k mzdovým výkazom.
- 51 1851
Mzdové výkazy. Podklady k mzdovým výkazom.

František Josef I 9

František I 10

František II 14

generál 7, 36

Michal, francúzsky generál 10

rodovnik, pestovanie 7

hranice

- vyšetrenie 10, 13, 14

- hrančné spory 11, 13, 14

Hyba, okr. Liptovský Mikuláš 10

Ch

cholera, výskyt 10

I

Inšpektor lemy 10

instrukcia 10, 19, 20

Menný, miestny a vecný ukazovateľ

B

Biely Potok, okr. Liptovský Mikuláš 7

Bratislava 10

C

ceny obchodné a trhové 6

cudzinci 6

D

Dovalovo, okr. Liptovský Mikuláš 10

F

František Jozef I 9

František I 10

František II 14

G

geometer 7, 26

Gudein, francúzsky generál 10

H

hodvábnik, pestovanie 7

hranice

.. vymeriavanie 10, 13, 14

- hraničné spory 11, 13, 14

Hybe, okr. Liptovský Mikuláš 10

Ch

cholera, výskyt 10

I

inšpektor lesný 10

inštrukcie 10, 19, 20

J
Jozef II 6

K
Komora kráľovská uhorská 6
korešpondencia 6, 9, 25
Korytnica, okr. Liptovský Mikuláš 26
Kraľovany, okr. Dolný Kubín 13
Kráľova Lehota, okr. Liptovský Mikuláš 7

L
lesy 7, 13, 19, 20, 22, 23, 24
licitácia 7
Liptovská Kokava, okr. Liptovský Mikuláš 10
Liptovská Lúžna, okr. Liptovský Mikuláš 22, 23, 26
Liptovská Mara, okr. Liptovský Mikuláš 27
Liptovská Osada, okr. Liptovský Mikuláš 22, 23, 26
Liptovská Porúbka, okr. Liptovský Mikuláš 8
Liptovské Revúce, okr. Liptovský Mikuláš 26
Liptovský Hrádok, okr. Liptovský Mikuláš 12, 14
Ľubochňa, okr. Liptovský Mikuláš 25
Lúčky, okr. Liptovský Mikuláš 28
Ludrová, okr. Liptovský Mikuláš 7

M
Malužiná, okr. Liptovský Mikuláš 25, 45
mapy lesné 22, 23, 24
mlyny 7, 8, 18
monopol tabakový 9

N
neokolónia 7
Nižná Boca, okr. Liptovský Mikuláš 13

O
obce 7, 10, 13, 22, 23, 26, 27
obilie 7, 10
odstrel zveri 10

Orava 17

P

panstvo

- hrádocké 11, 13, 14, 15, 20, 24
- muránske 14
- oravské 13

píla 25

pivovar 17

plány technické 25

poddaní 7, 26

poľovačka 10

povoďne 10

pozemky 8, 27

požiare 7, 10, 20

práce

- melioračné 10
- meračské 7
- stavebné 10, 25

právo

- patronátne 28
- regálne 7

prenájom

- hostincov 18
- mlynov 7, 18

privilégium trhové 14

R

robotníci 10

rod

- Jesenský 11
- Pottornyay 14, 15
- Révay 11
- Szentiványi 8, 15

rozpočty 10, 25

Ružomberok, okr. Liptovský Mikuláš 7, 28

S

Stankovany, okr. Liptovský Mikuláš 13, 29

súpis

- inventára hradu v Liptovskom Hrádku 12
- inventára pivovaru vo Veličnej 17
- javorov a klenov 10
- platov zamestnancov 7

Š

školy 28

T

ťažba

- dreva 10
- kovov 13

U

uhlie 10

urbarialisti 13

účty 40-48

úrad lesný 10

V

Váh 25

Veličná, okr. Dolný Kubín 17

Vlkolíneč, okr. Liptovský Mikuláš 7

Východná, okr. Liptovský Mikuláš 10, 25

výkazy mzdové 10, 45-51

Z

zariadenia vodné 25

zbojníci 21

Ž

župa bratislavská 10

župa liptovská 13

Názov fondu : Hrádcké panstvo
Časový rozsah : /1287/ - 1851
Počet inv. jednotiek : 51
Miesto uloženia : Štátny archív v Bytči
Stav ku dňu : 30.XI.1975
Fond usporiadala : Eva Jakubičková
Inventár zostavila : Eva Jakubičková
Schválil : Dr. Jozef Kočíš
Prepísala : M. Matúšková
Počet strán : 15
Počet exemplárov : 4

